

10.9.2024

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Asia: Asiantuntijalausunto koskien ulkomaalaislain muuttamisesta (HE 68/2024 vp)

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry:ltä asiantuntijalausuntoa koskien ulkomaalaislain (301/2004) muuttamista. Lain muutostarve johtuu hallitusohjelman kirjauksesta, jonka perusteella työluvan myöntämisen edellytykseksi ollaan asettamassa 1.600 euron kuukausittainen tuloraja (esityksessä palkkaraja). Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry katsoo esitetyn muutoksen vaikuttavan haitallisesti Suomen maakuvaan ja aiheuttaa mahdollisesti huomattavia ongelmia työvoiman saamiseen matkailu- ja ravintola-alalle.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry (jäljempänä myös MaRa) toteaa lausuntonaan seuraavaa:

1. Yleistä

Matkailu- ja ravintola-alan työvoimasta hieman alle puolet (44 % vuonna 2022¹) on osa-aikaista. Osa-aikaisuus johtuu alalle hyvin tyypillisestä kysynnän vaihtelusta vuodenaikojen, kuukausien ja jopa viikonpäivien mukaan. Esimerkiksi ruokaravintoloissa jopa puolet viikon liikevaihdosta syntyy perjantain ja lauantain aikana. Tämä tarkoittaa, että kyseisinä ajankohtina työvoiman tarve on erittäin suuri, mutta kalenteriviikon muina päivinä työnantajien mahdollisuudet tarjota työvuoroja työntekijöilleen ovat hyvin rajalliset eli esimerkiksi kokoaikaisen työn tarjoaminen on monesti täysin mahdotonta. Yritysten häiriötön ja kannattava toiminta kuitenkin vaatii, että työvoimaa on saatavilla riittävästi kiireisinä ajankohtina. Osa-aikatyö on alalla tyypillistä ja välttämätöntä. Alalla yleisiä osa-aikaisia sopimuksia ovat jaksotyöhön soveltuvat keskimäärin 60 tai 90 työtuntia kolmessa viikossa sisältävät työsopimukset.

Alan yritykset työllistävät runsaasti EU:n ulkopuolelta tulevia työntekijöitä, joiden työskentelyn edellytyksenä on työluvan saaminen. Erityisesti pika-ruokasektorilla näiden työntekijöiden osuus on huomattavan suuri muodostaen korkeimmillaan yli 20 % yrityksen työvoimasta. Esityksellä saattaa siis

¹ Tilastokeskus, työvoimatutkimus 2022

olla merkittäviä haitallisia vaikutuksia erityisesti ravintola-alan yritysten toimintaan ja häiritä niiden mahdollisuuksia liiketoiminnan harjoittamiseen puutteellisen työvoiman saatavuuden takia.

2. Vaikutukset julkiseen talouteen

Hallituksen esityksessä on arvioitu puutteellisesti palkkarajan vaikutukset julkiseen talouteen ja dynaamiset vaikutukset on jätetty huomioimatta. Pekka Lithin vuonna 2023 tekemän tutkimuksen mukaan ulkomaalaisten osa-aikaisissa työsuhteissa työskentelevien palkansaajien (alle 1.600 euroa ansaitsevat) verojalanjälki majoitus- ja ravitsemisalalla on yhteensä 59 miljoonaa euroa.² Verojalanjäljessä on huomioitu sekä suorat verot, kuten tulovero ja sosiaalivakuutusmaksut sekä epäsuorat vaikutukset, kuten alkoholivero ja alkoholin valmistevero. Kyseessä on vuositason vaikutus, joten elinkaariajattelun perusteella, joka esityksessäkin on huomioitu, julkisen talouden tulomenetykset ovat huomattavasti suuremmat kuin esityksessä on välittöminä tuloina ja menoina huomioitu.

Suomen väestön ikääntyessä ja syntyvyyden laskiessa, työvoimaa on kotimarkkinoilta saatavissa yhä rajatummin, erityisesti kasvukeskusten ulkopuolisilta alueilta. On selvää, että työvoimaa on saatava Suomeen myös ulkomailta ja erityisesti ikääntyvän EU-alueen ulkopuolta tekemään matkailu- ja ravintola-alan kannalta välttämätöntä osa-aikatyötä ja esitetty palkkaraja vaikeuttaa tämän työvoiman saamista merkittävästi. Huomioiden Suomen ikärakenteen kehityksen, maahanmuutto on muutenkin keskeisessä asemassa järkevän huoltosuhteen sekä verokertymän kannalta.

3. Palkkarajan asettaminen

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry toteaa, että julkisen vallan ei tulisi asettamalla esitetyn kaltaisia tulorajoja puuttua työmarkkinoiden toimintaa tai vaikuttaa minkään alan sisällä tapahtuvaan palkanmuodostukseen. Majoitus- ja ravintola-alan työvoimakustannukset olivat jo vuonna 2019 Euroopan viidenneksi korkeimmat eikä työvoimakustannuksia ole tarpeen lisätä julkisen vallan toimesta.³

Matkailu-, ravintola- ja vapaa-ajanpalveluita koskevan työehtosopimuksen määrittämä alin minipalkka alalle on tällä hetkellä 1.804 euroa kuukaudessa (11,35 euroa tunnissa). Kyseessä on taso, jota mikään työehtosopimuksen soveltamisalan piirissä oleva yritys ei voi alittaa. Työmarkkinaosapuolet Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry ja Palvelualojen ammattiliitto PAM ry ovat yhdessä sopineet ja katsoneet, että kyseessä on taso, joka asianmukaisesti vastaa tiettyjen tehtävien suorittamisen vaativuuden edellyttämää korvausta sekä turvaa näissä tehtävissä työskentelevien ihmisten toimeentulon. Näissä alimman portaan tehtävissä työskentelee enenevissä määrin maahanmuuttajia sekä maahanmuuttotautaisia henkilöitä, sillä

² Pekka Lith, Matkailu- ja ravitsemisalan työllisyys ja koulutus 2023, 24.8.2023

³ Eurostat, accomodation and food service activities 2022

usein niistä suoriutuminen ei edellytä kielitaitoa tai ne eivät vaadi koulutusta. Silti tehtävät, esimerkiksi ravintolan tiskeistä huolehtiminen, ovat elintärkeitä alan yritysten kannalta.

Vaikka työehtosopimuksen mukainen minimikuukausiansio ylittää selvästi esitetyn tuloajan, alalla tehdään runsaasti osa-aikatyötä, kuten edellä on esitetty. Käytettäessä esimerkkinä alalle tyypillistä keskimäärin 90 työtuntia kolmessa viikossa ehdon sisältävää työehtosopimusta, työntekijä tekee noin 125 työtuntia kuukaudessa, jolloin työntekijän kuukausiansio on 1.418,75 euroa, jos kyseinen tehtävä oikeuttaa alan minimipalkkaan. Työntekijän kansallisuudella ei ole asiassa merkitystä.

Lisäksi alan työehtosopimus sisältää määräyksen työsuhteen alussa olevasta harjoitteluajasta. Kyseessä ei ole työsuhteen osapuolten väliseen sopimukseen perustuva ehto vaan työehtosopimuksen määräys, josta voidaan poiketa sopimuksella. Määräyksen mukaan työsuhteen alussa maksetaan 80 % palkkaryhmän mukaisesta palkasta, jos työntekijällä ei ole kokemusta tehtävästä tai tehtävän edellyttämää koulutusta. Käytännössä alempaa palkkaa voidaan maksaa puolen vuoden ajan työsuhteen alusta lukien. Edellä esitetyn esimerkkilaskelman perusteella tämä tarkoittaisi 1135 euron kuukausiansioita.

Edellä esitetty on täysin työehtosopimuksen mukainen lopputulos työntekijälle, jonka työaika on 80 % alan säännönmukaisesta eli kokoaikaisen työntekijän työajasta. On varsin selvää, että hallituksen esityksen mukainen palkkaraja tulee johtamaan tilanteeseen, jossa työnantajat eivät kykene palkkaamaan työvoimaa palkkarajan takia tai sen vuoksi, että työtunteja ei ole riittävästi tarjolla rajan saavuttamiseksi taikka vaihtoehtoisesti joutuvat maksamaan työehtosopimuksen palkkatasoon nähden ylisuurta palkkaa, jotta työntekijän palkkaaminen on mahdollista, mikä puolestaan vaarantaa yritystoiminnan harjoittamisen kannattavasti.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry lausuu, että minkäänlaista kiinteää palkkarajaa ei tulisi säätää lailla, vaan tulisi huolehtia siitä, että työnantaja palkatessaan työntekijän, joka tarvitsee työluvan Suomessa työskentelyyn, maksaa työntekijälle vähintään työehtosopimuksen mukaista minimipalkkaa. Tämän tason riittävyys on jo todettu työntekijöitä edustavan ammattiliiton toimesta.

4. Palkkarajan laskennassa huomioitavat erät

Esityksen mukaan työntekijän palkkarajan laskennassa huomioidaan ainoastaan työntekijän peruspalkka. Esitystä tulisi ehdottomasti korjata tältä osin. Monilla aloilla, kuten ravintola-alalla, erilaiset lisät saattavat muodostaa merkittävän osan työntekijän saamasta palkasta.

Elinkeinoelämän keskusliiton julkaiseman palkkatilaston mukaan matkailu- ja ravintolapalvelualan kokoaikaisten työntekijöiden keskiansioista noin 6 % muodostuu erilaisista palkanlisistä, kuten iltalisistä tai sunnuntai- ja py-

häpäiväkorotuksista.⁴ Erityisesti ruokaravintola- sekä pikaruokasektorilla erilaiset palkanlisät muodostavat kuitenkin jopa 15–16 % työntekijöille maksetuista ansioista. Jos esitetty lain muutos mahdollistaisi työntekijän reaaliansioiden laskemisen, olisi tällä merkittävä vaikutus matkailu- ja ravintola-alan kannalta. Myös alimman palkkatason osa-aikatyöntekijän kohdalla tämä tarkoittaisi, että palkkarajan haitallinen vaikutus vähentyisi. Jos todetaan, että työntekijän ansioista 15 % muodostuisi erilaisista lisistä, nostaisi tämä kohdassa 3. esitetyn osa-aikaisen työntekijän kuukausiansion 1.631 euroon kuukaudessa, mikä mahdollistaisi työluvan saamisen myös osa-aikaiselle työntekijälle.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry lausuu, että jos kiinteästä palkkarajasta säädetään lailla, tulisi erilaiset palkanosat huomioida määriteltäessä työntekijän ansiotasoa, jotta työluvan myöntämisedellytyksen vastaisivat työntekijälle todellisuudessa maksettavaa palkkaa.

5. Poikkeukset palkkarajaan

Esitetty palkkaraja on ehdoton ja kohtelee aloja eri tavalla riippuen niiden yleisesti palkkatasosta. Matkailu- ja ravintola-alan keskipalkka on suomalaisten keski- ja mediaaniansiota alemmalla tasolla, mikä asettaa alan eri asemaan verrattuna melkein kaikkiin muihin aloihin ulkomaisen työvoiman saatavuuden suhteen. Myös kiinteistöpalveluala ja maatalousala ovat vastaavassa asemassa huolimatta siitä, että kaikkien näiden alojen merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa on merkittävä erityisesti niiden työllistävän vaikutuksen ansiosta. Esitys aiheuttaa vaikeuksia työvoimaan saamisessa aloille, joilla juuri työvoiman saatavuus on elintärkeää. Matkailu- ja ravintola-ala kärsii kroonisesta työvoimapulasta eikä työvoiman saamista tule julkisen vallan toimesta vaikeuttaa entisestään. MaRa ry huomauttaa, että myös muissa Pohjoismaissa, Norjaa lukuun ottamatta, asia on huomioitu lainsäädännön tasolla mahdollistaen työntekijöiden palkkaamisen ulkomailta alan mukaisella palkkatasolla, jos ala kärsii työvoimapulasta eikä yleisiä kriteerejä tai palkkatasovaatimusta näissä tilanteissa noudateta.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry lausuu, että esitykseen tulisi sisällyttää selkeä palkkarajasta poikkeamismahdollisuus aloille, joilla työvoimapula on ilmeinen, kunhan työntekijän palkkaamisessa noudatetaan alan työehtosopimuksen määräyksiä.

6. Palkkarajan määrittäminen valtioneuvoston asetuksella

Hallituksen esityksessä todetaan, että palkkarajaa voidaan vuosittain muuttaa valtioneuvoston asetuksella. MaRa ry:n näkemyksen mukaan tämä luo huomattavan riskin sääntelyn ja siten palkkarajan ennakoimattomuudesta. Palkkarajan muuttamisen edellytykset tulisi määritellä selkeästi laissa, jotta päätöksenteko asiaa koskien olisi läpinäkyvää ja ennakoitavaa työnanta-

⁴ <https://ek.fi/wp-content/uploads/2024/04/Kuukausipalkkatilasto-syyskuulta-2023.pdf>

jayritysten kannalta sekä myös työntekijöiden kannalta erityisesti jatkolupaprosessissa.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry

Timo Lappi
toimitusjohtaja

Olli Varmo
työmarkkinajohtaja

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry on matkailu-, ravintola- ja vapaa-ajan palvelualojen elinkeino- ja työmarkkinajärjestö. MaRa edustaa hotelleja, kylpylöitä, viikko-osakeyhtiöitä, leirintäalueita, kongressi- ja tapahtumatoimialan yrityksiä, ravintoloita, catering-yrityksiä, eines- ja valmistuskeittiöitä, kahviloita, pubeja, yökerhoja, liikenneasemia, huvi-, teema- ja elämyspuistoja, keilahalleja, festivaaleja ja konserttitapahtumia, ohjelmapalveluyrityksiä, luontomatkailuyrityksiä, hiihtokeskuksia sekä matkailun markkinointi- ja välityspalveluita tarjoavia yrityksiä. MaRassa on 3 100 jäsentä, joilla on 8 000 toimipaikkaa. MaRan jäsenyritykset työllistävät noin 70 000 henkilöä.